

Inhoud

Beste Noordzee	9
Solliciteren bij de Noordzee	15
Feiten op een rij	29
Een lied voor de zeehond	33
Ritueel aan zee	47
Vreemdgaan in Schotland	49
Het orakel van Delphi	75
Het oog van de walvis	77
Vraag voor de Noordzee	95
Amfibisch leven	97
Klimaatdichters	115
Mythische taal	119
De zee ziet mij	139
Veranderend tij	141
In gesprek met de Noordzee	165
Bio's geïnterviewden	171
Verantwoording	175
Dankwoord	191

Beste Noordzee

Beste Noordzee,

De aanhef 'Beste' klinkt wat afstandelijk maar 'lieve' zit er vandaag niet in. De afgelopen maanden zagen we elkaar best vaak en tijdens die ontmoetingen verklaarde ik mezelf regelmatig voor gek. Vandaar deze brief, die enige samenhang moet brengen in mijn vage gevoelens van onmacht. In mijn enthousiasme was ik ervan uitgegaan dat, als ik maar goed m'n best deed het leven in zee te leren kennen, het dik in orde zou komen met de voorgenomen sollicitatie bij U. Naïef, zo weet ik na al die tijd niet eens welke aanspreekvorm te gebruiken. Het majesteitelijke U met hoofdletter of tutoyeren we elkaar al? Is de zee vrouwelijk (mijn voorkeur), onzijdig, non-binair of zo veelvoudig onbegrensd dat geen enkel plakkertje voldoet? De onderzeewereld doet niet moeilijk over genderkwesties. Veel schelpen en ook vissoorten zijn hermafrodit, maar geslachtsverandering is geen must. Om op onze relatie terug te komen: wie zijn

we eigenlijk voor elkaar? De meeste deltabewoners beschouwen de Noordzee als staatsvijand nummer 1 en vergeten voor het gemak dat Nederland zonder Uw wateren niet eens zou bestaan. U schonk ons welvaart, taal en cultuur, maar een bedankje kan er nooit af. Gelukkig weet ik beter. Maakt dat lotgenoten van ons, of bondgenoten, zijn we in de verte verwant of toch vreemden gebleven?

Er moet me nog iets van het hart over mijn voornemen bij U te solliciteren op de functie 'Spreker voor al het leven in zee'. We zijn inmiddels een paar maanden verder en eerlijk gezegd betwijfel ik of U wel zit te wachten op een landrot die de zee in bescherming wil nemen tegen uitbuiting en exploitatie. Bovendien zou iedere willekeurige zeiler, surfer, visser, oceanograaf, onderwaterfilmer of eilandbewoner een geloofwaardiger kandidaat zijn. Hoewel ik niet aan hun kennis van de zee kan tippen kent mijn curriculum vitae ook een paar pluspunten: stevige Zeeuwse wortels van vaderskant, twee duikbrevetten, gepassioneerde relatie met kokerwormen en koraalriffen in de Rode Zee, bioloog en ontdekkingsreiziger, grenzeloos nieuwsgierig, en mijn allerallergrootste troef: als absolute beginner ben ik gezegend met de frisse blik die de functie vereist.

Deskundigheid zit vernieuwing vaak in de weg en ik beschouw het als een aanmoediging dat een

knappe kop als Carlo Rovelli, autoriteit op het gebied van kwantumgravitatie, pleit voor nieuwsgierige onwetendheid (niet te verwarren met onkunde en domheid). Grote doorbraken staan vaak op het conto van enthousiaste buitenstaanders en onbevongen studenten die nog gekke vragen durven stellen. Niet gehinderd door kennis en aannames over hoe iets hoort te zijn is voor de beginner werkelijk alles denkbaar en mogelijk.

Mijn Zeeuwse oma vertelde me tijdens zomervakanties dat ik op mijn hoede moest zijn, de zee deponeerde weliswaar fraaie geschenken tussen de golfbrekers maar veranderde op onverwachte momenten soms in een lepe waterwolf, onberekenbaar, intelligent en uit op wraak. Dat waren geen loze praatjes. Op weg naar het strand wees mijn vader de plekken aan waar hele dorpen onder water waren verdwenen. De laatste keer in 1953, toen de zee zich een weg vrat door dijken naar het weerloze achterland. Terugdenkend aan de zomervakanties in Zeeland voel ik het ebbede trekken aan dunne kinderbeentjes die door krekken op de Kaloot stapten. De kracht waarmee het water kwam opzetten en weer vertrok was ongekend. Hadden mijn ouders minder goed opgelet, dan waren mijn broertje en ik vast een keer naar zee gesleurd. Huiver voor de Waterwolfverdween op slag toen ik als twintiger mijn hoofd in de Rode Zee

stak. Het leek een carnavalsoptocht daar beneden! Buitenissige zeebewoners uitgedost in fantasiekostuums, koraalriffen als opgetuigde praalwagens. Zeepaardjes, clowneske visjes, zwierige kokerwormen, napoleonvissen die hardgekookte eieren lusten, logge sponzen en barracuda's met roversogen – ademloos en moeiteloos zweefde ik met de vissen in hun vrolijke paradijs waar alles vanzelf leek te gaan. Natuurlijk wilde ik blijven. Ik overwoog zelfs een carrièreswitch toen vastgoedontwikkelaars hun oog op de Sinaïkust lieten vallen. Hotels en toerisme voorspelden ellende en als milieubioloog kon ik de schade misschien beperken. Onderwaterleven inventariseren en beschermen, dat was het plan. Een gekmakend doolhof van formaliteiten torpedeerde het voornemen en niet lang daarna nam mijn leven een andere wending. Ik gaf mijn baan in Nederland op, kocht kamelen en werd ontdekkingsreizigerster in de woestijn. De zee verdween uit beeld en in mijn wildste dromen had ik niet kunnen bedenken dat het lot me na vele omzwervingen zou terugvoeren naar U, de Noordzee, vele malen raadselachtiger en moeilijker te doorgronden dan de immens grote woestijn.

Begrijpt U waar ik heen wil? Al drie maanden probeer ik tevergeefs een gesprek met U op gang te brengen. Bent U misschien geschoffeerd door mijn voornemen te solliciteren als Spreker voor het leven in zee en zwijgt U omdat de voorbereidingstijd die ik

mezelf gun, een jaar, veel te kort is? Of interesseert de kwestie U gewoon niet?

Ik blijf hoopvol gestemd over de sollicitatie. Een aanmoediging, hoe bescheiden ook, zou zeer welkom zijn.

Bewonderende groet,

Arita Baaijens

Solliciteren bij de Noordzee

Je denkt dat solliciteren bij een bedrijf spannend is? Wacht maar tot je in de Noordzee staat en tussen aanrollend schuim je opwachting maakt voor het zenuwslopende gesprek. Zelf zou ik niet staan juichen als een scharretje, alikruik of zeepaardje zich opwerpt om mijn belangen op het vasteland te behartigen. Waarom ik toch een poging waag om met instemming van de zee op te komen voor haar belangen heeft een voorgeschiedenis die ik het beste achterstevoren vertel.

In 2022 werd het idee voor de sollicitatie geboren. Op de internationale Dag van de Aarde was ik bij het Nieuwe Instituut in Rotterdam voor de inauguratie van een nieuw organisatiemodel, de zoöperatie, waarbij samenwerking (coöperatie) met alles wat leeft (zoè is Grieks voor leven) in en rond een bedrijf of gebied vooropstaat. Uitgangspunt is een zorgzame houding ten opzichte van alle medebewoners, inclusief de mens. Ook is het de bedoeling dat het leven in brede zin erop vooruitgaat bij alles wat het

instituut onderneemt. Om dat voor elkaar te krijgen werd een menselijke Spreker voor de Levenden geïnstalleerd, iemand die meedenkt en de organisatie stimuleert na te denken over het effect van bijvoorbeeld een verbouwing op het welzijn van insecten, vleermuizen en het bodemleven.

Wat een geniaal idee, zo'n Spreker voor al het leven! We denken zelden na over schepselen waarmee we de ruimte delen en een Spreker masseert de blinde vlek op een manier die nieuwsgierig maakt naar werelden die overlappen met de onze. Zou zo'n organisatie-model ook opgaan voor de zee, specifieker: de Noordzee? Opgewonden broedde ik 's avonds op een plan dat de tongen los zou maken over de afstandelijke manier waarop wij met de zee omgaan. Ik had net een spannend taalproject afgerond, een experiment dat de zuinige Nederlandse taal een emotionele oppepper moest geven in de hoop de band met natuur te herstellen. Van technocratische termen zoals natuurwaarden, uitrol van windenergie en systemische samenhang gaat een zekere schoonheid uit, maar dergelijke functionele begrippen drukken geen gevoelens uit en wekken de indruk dat sprake is van eenrichtingsverkeer. Natuur moet zich voegen naar de wensen van mensen. Omdat taal ons denken kneedt en vormt, experimenteerden mijn team en ik met woordvondsten en taalregels die een gesprek met de zee mogelijk maken. Zo zijn wederkerige werk-

woorden ideaal om onderlinge relaties aan te geven in tegenstelling tot zelfstandige naamwoorden die nadruk leggen op afscheiding en individualiteit. Wat ook helpt is stoppen met de gewoonte om alles wat niet-mens is te objectiveren tot een hersendood ding dat passief in de grond wortelt of gedachteloos in zee zwemt. Het kan anders, laten culturen en talen zien die natuur als levend en beziel beschouwen. Zo is bij de Potawatomi, een gemeenschap van oorspronkelijke bewoners van de Verenigde Staten, een mos op een grafzerk evenmin een 'it' of onpersoonlijk 'het' als de dode die eronder ligt. Tijdens een dagje veldwerk stuntelden studenten van botanist Robin Wall Kimmerer, zelf Potawatomi, met een nieuwe aanspreekvorm die veronderstelt dat natuur handlingsvermogen bezit. De opdracht veroorzaakte verwarring en ook ergernis bij haar studenten omdat niets meer vanzelfsprekend was. Was de wind nou een 'it' of een, tja, persoon? En wie maakte het kampvuur eigenlijk, de student of het hout dat zij bij elkaar sprokkelde? Toch kroop het gestuntel met aanspreekvormen onder ieders huid omdat duidelijk werd hoezeer we ons bewust of onbewust eigenaar wanen van alles wat leeft.

De taalvernieuwing die me voor ogen stond moest een dergelijk bewustwordingsproces in Nederland op gang brengen. Om het proces te versnellen en ons gevoelsleven een flinke opkikker te geven werd